

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

529 ספרות ויטה תפ"ט ט"ז י"ג א"ל י"ג
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: שר מט"ט

שקרא על עצמו נער וזקן? לפי האמור יש לומר כי מצד רוח העליון של חנוך, שהוא מלאך מט"ט שכבר נברא בשעת בריאת העולם הוא נקרא "זקן". אבל מצד רוח התחתון של חנוך שנולד בארץ הרבה שנים אחרי בריאת העולם הוא נקרא בתואר "נער", ועל שתי בחינות אלו קרא על עצמו: "נער הייתי וגם זקנתי".

וכך כותב במפורש גם השל"ה הקדוש (פרשת חיי שרה ד"ה נודע) וז"ל: נודע כי מטטרון שר העולם שעליו נאמר "נער הייתי גם זקנתי", ואמרו רבותינו ז"ל פסוק זה שר העולם אמרו, והוא הנער המשרת למעלה כמו שכתבו המקובלים, ונתנו סימן לדבר חנוך לנער כי הוא שומר השער, והענין כי חנוך הוא מטטרון. ומה שהקשו התוספות על הא דאמרו שר העולם בשעת הבריאה, וחנוך היה זמן ארוך אחר הבריאה... אבל לפי האמת קושייתם אינה קושיא להבאים בסוד ה', בודאי שר העולם הוא מעת הבריאה, והוא מטטרון נקרא בשם זה כי הוא השומר ברצון השם יתברך, ומטרה הוא תרגום של שומר כמו שהאריכו המקובלים, וענין חנוך... הוא בחינה התחתונה של מטטרון הנקרא מנעל".

הפרשה פותחת: "אֵלֶּה תְּלֻדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת אָחָיו בְּצֶאֱן וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת בְּנֵי זְלֶפְחָה נְשֵׁי אֲבִיר".

כתב רש"י: והוא נער - שהיה עושה מעשה נערות מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה.

אולם בתיקוני הזוהר (תיקון ע' דף קלז.) מובא: "זה ספר תולדות אדם, זהו הספר של חנוך נער, שעליו נאמר ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים... ולמה נקרא נער, אלא כאן סוד ישוב לימי עלומיו, כמו שהיה מקודם למעלה, ואחר כך ירד באותו שנאמר בו והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביר". ועוד בתיקוני הזוהר שם: "מטטרון לקבלה יוסף לתתא". פירוש: "מטטרון כנגדו יוסף למטה". וזהו המקור למה שכתב ב"שער הגלגולים" לרבינו האריז"ל (הקדמה ל"א): "כי יוסף הצדיק זכה לנשמה זו של חנוך".

בילקוט ראובני (פרשת בראשית סימן תשסא) מביא בשם "גלי רזיא", וזה לשון קדשו: "יוסף דאיהו חנוך... לא יכלו לו הקליפות... ושלט עליהם כל ימיו... שהיה מטטרון שומר אותו

נאמר בפרשת בראשית (פרק ה' פסוק כ"ד): "וַיִּתְהַלֵּךְ חָנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים". ופירש בתרגום יונתן: כי חנוך זכה לעלות לשמים בעודנו חי ונעשה מלאך מטטרון ספרא רבא: "ופלח חנוך בקושטא קדם ה', והא ליתוהי עם דירי ארעא, ארום אתנגיד וסליק לרקיעא במימר קדם ה', וקרא שמה מטטרון ספרא רבא".

והנה, מה שמפרש בתרגום יונתן כי מלאך מט"ט נקרא "ספרא רבא", כוונתו כמו שמבואר בגמרא (חגיגה טו.) כי אלישע בן אבויה ראה את מלאך מט"ט כותב זכויותיהם של ישראל: "חזא מיטטרון דאתיהיבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל". הרי מבואר שהוא ממונה ללמד זכות על ישראל.

אמנם בתוספות (יבמות טז: ד"ה פסוק) תמה רבינו תם על כך, ממה שמבואר בפייט (שחרית לשמחת תורה) כי מלאך מט"ט הוא שר העולם, ולפי מה שמבואר בגמרא (חולין ס.) הרי ששר העולם כבר היה בששת ימי בראשית, וכאשר הוציאה הארץ דשאים למיניהם, משום שדרשה קל וחומר ממה שנצטוותה להוציא עץ פרי למינו, פתח ואמר (תהלים ק"ד, ל"א): "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו", אם כן איך אפשר לומר כי חנוך שנולד רק אחרי תרכ"ב שנה מבריאת העולם נעשה מלאך מט"ט שר העולם?

ומצינו תירוץ על קושיית התוספות ב"שער הגלגולים" לרבינו האריז"ל (סוף הקדמה ל"א), על פי המבואר בזהר הקדוש (פרשת נח דף נט:): שכל צדיק יש לו שתי רוחות, רוח אחת למטה בעולם הזה ורוח אחת למעלה בעולם העליון.

לפי זה אומר האריז"ל, כי רוחו של חנוך למעלה בשמים הוא מלאך מט"ט שנברא בששת ימי בראשית, ואילו רוחו של חנוך למטה בעולם הזה נברא בעת שנולד בעולם, וכשהגיע זמן פטירתו מן העולם הזה, סילק הקב"ה את רוחו של חנוך מלמטה, וחיברו יחד עם רוחו של חנוך למעלה שהוא מלאך מט"ט, ומשניהם יחד נעשה מלאך מט"ט שכבר היה שר העולם בששת ימי בראשית.

לכן אומרת הגמרא ביבמות (טז:): "פסוק זה שר העולם אמרו נער הייתי גם זקנתי". וצריך להבין ענין שני התארים

מן פגע רע, והיה מצליח בכל מעשה ידיו, ולא לחנם נאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו.

והנה, גם לגבי משה רבינו אשר נאמר עליו: "והנה נער בוכה", מצינו שייכות אל שר מט"ט. וכך מפורש בזה הקדוש ברעיא מהימנא (פרשת פנחס ריט). שאמרו החכמים לרעיא מהימנא נשמת משה רבינו: "לא אית רשו לאשתמשא במטטרין שר הפנים אלא לך, דאתוון דיליה רמיזין בשמך". פירושו: "לא ניתנה רשות להשתמש במטטרין שר הפנים אלא לך, שהאותיות שלו רמוזות בשמך". ופירש ה"מגלה עמוקות" על פרשת ואתחנן (אופן י"ד), כי מש"ה נוטריקון מט"ט שר הפנים, לרמז שניתנה לו רשות להשתמש בו.

וביאר הרה"ק רבי שניאור זלמן מליאדי זי"ע, בספרו תורה אור (פרשת שמות) כי נשמותיהם של משה רבינו וחנוך הגיעו מעולם נעלה יותר, 'עולם התוהו', ולפיכך נאמר על חנוך "ויתהלך חנוך לפני האלוקים" בלשון עבר: כמו משה רבינו, עוד בטרם באה נשמתו לעולם הזה, היא התהלכה בעולם נעלה יותר.

שליחותו החשובה של חנוך הייתה לזכך את העולם, שנטמא באותה עת בשל חטאיהם של אנשי הדור (שהלכו והצטברו עד לימי נח בהם הוריד הבורא מבול על הארץ שטיהר את העולם).

אלמלא צדיקותו של חנוך, הייתה סאת החטאים עוברת את גדותיה עוד לפני זמנו של נח, והעולם היה נחרב כליל מבלי שיהיה המשך לקיומו. מעשיו הטו את הכף לצד החיובי ואפשרו את הטיהור של העולם - באמצעות מבול שאחריו החלו הניצולים בתיבה את חייהם מחדש.

כמו כן משה רבינו מעשיו טיהרו את העולם, אשר טומאת מצרים השפיעה לרעה על כל העולם.

נמצא, כי תפקידו של שר מט"ט שנברא בששת ימי בראשית, כאשר העולם מתגשם ונטמא מגודל מעשי הרשעים, עד שהעולם אינו יכול להתקיים, יורד הוא שוב ושוב לעולם ומתלבש בנשמת צדיק הנמצא כאן למטה כדי לזכך ולטהר את העולם. אם בתחילה היה זה אצל חנוך ואחר כך אצל משה רבינו.

וסימנך לידע מיהו הצדיק אשר זכה שהתעבר בו נשמת שר מט"ט, והוא במעשיו מזכך את העולם, אשר כבר בקטנותו בהיותו "נער" ליבו בוער בקרבו לעבודת ה', ואין לו כלל נפילות ומעידות.

כך גם יש לומר לגבי יוסף הצדיק אשר זכה כי נתעבר בו נשמת שר מט"ט כדי לזכך את העולם.

וכתב בשו"ת איתן האזרחי (לרבי אברהם הכהן רפאפורט זצ"ל - אוסטרה תקנ"ו קונטרס אחרון פר' וישב עמ' מ) מהעתקת כתב יד ישן, וזה לשון חלק מההעתיקה שם:

אני נחמן בר שמואל הולך רכיל מגלה סוד על רש"י ע"ה. הצדיק היה צנוע (כלומר רש"י הצדיק הצניע בפירוש זה איזה סוד) "ויתנכלו אותו - כמו אתו עמו כלומר אליו". כיון בזה הצדיק רש"י ע"ה, 'ויתנכלו אותו' רמז למה חנוך נעשה מטטרין, אותו חנוך נעשה כמו אתו, ומי שיודע זה הכיוון (הכוונה) יודע מה בכיית נער אצל משה רבינו ע"ה, ומי שאמר בכיה זו היתה בלתי כוונה אתה מעכב תחיית המתים, ולא תוכל להמציא שום רפואה אם לא תיתן עיניך באות' חנוך בן ירד. שאלו רבי ישמעאל ור' נחמני את מטטרין: למה זכית להיות גדול מכל צבא מרום? אמר: לפי ששמו חנוך בן ירד. וסימן לדבר "חנוך לנער על פי דרכו", וזה האות שעל הי"ד מעולה מכל האותיות שבתורה חוץ מהשמות הקדושים, ותמנה מספר שנותיו ותמנה כל צרכיך. עכ"ל.

ולפי דרכינו יש לבאר מה שכתב: 'ויתנכלו אותו' רמז למה חנוך נעשה מטטרין, אותו חנוך נעשה כמו אתו. ע"כ. והיינו, רש"י הקדוש מרמז על הקשר שיש בין יוסף הצדיק אל שר מט"ט, דוקא בפירושו על הפסוק בו רצו אחיו להמיתו, כי יוסף הצדיק זכה שהתעבר בו נשמת שר מט"ט כדי לזכך את העולם מטומאתו, וכך יוכל העולם להמשיך להתקיים. וכאשר ביקשו השבטים להרוג את יוסף, הרי בזה היה נעלם הצדיק אשר מטהרתו מקיים את העולם, והיה העולם נחרב.

סגולות החנוכה

הגאון רבי חיים פאלאג'י ע"ה בספרו מועד לכל חי כותב על מעלת חודש כסלו, בסימן כ"ו סעיף ה' הוא כותב, כי ביום י' לחדש מרחשון נולד גד יהיה היום הזה למזל טוב לכל העושה דבר, וביום טובה יהיה טוב, כי זכות גד חופף עליו כל היום ההוא, וכן כל חדש כסליו, כי מזלו גד יהיה מוצלח להרים מזלו, לכל עסקיו וכל ענייניו, בעזרתו יתברך שמו. ע"כ.

וישנה עוד סגולה שהעולם אומרים בשם רבי חיים פאלאג'י, אבל אני עדיין לא מצאתי לה מקור. "מי שיזכה לשמור פיו ולשונו ויימנע מלהתלונן אף לא תלונה אחת על הנהגתו יתברך בכל מה שקורה איתו, החל מראש חודש כסלו ועד לשמיני של חנוכה - יזכה לראות נס כבר באותה שנה".

וחשבתי לומר, כי מובא בספר יצירה, שהאות של חודש כסלו היא האות סמ"ך. ופירושו לסמוך על הקב"ה, שהוא יודע מה הוא עושה ולא להתלונן עליו ח"ו.

כתב רבינו יוסף חיים זי"ע בספרו בן איש חי (הלכות שנה ראשונה - הלכות חנוכה סעיף כ"ז): צריכין הנשים להיזהר, שלא יעשו מלאכה בעוד שהנרות של חנוכה דולקות, כי כך קבלו עליהם, מזמן קדמון, ומפורש בבית יוסף, ובלבוש, טעמים על מנהג זה, ואנא עבדא אמרת טעם על פי הסוד, כי מצינו מפורש בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, שיש תוספת קדושה אל המלכות העליונה בחנוכה, כמו ענין ראש חודש, דבחנוכה מקבלת הארותיה מן ההוד על ידי עצמה שלא על ידי בחינת התפארת, שאינה טפילה אל בחינת התפארת, כמו בימי החול, ולכן מאחר שהנשים מושרשים הם במלכות, שיש לה תוספת בחנוכה, על כן עשו תוספת לעצמן, באיסור עשיית מלאכה, להתקדש בכך בשעת הדלקת הנרות דוקא, והוא טעם נכון בעזרי"י. וכתב בשולחן גבוה, ראוי שיזהרו הנשים שלא לעשות כבוס ומעשה מחט, וכן שאר מלאכות ביום ראשון וביום אחרון, של חנוכה, וכל שכן בראש חודש, יעוין שם, ועיין מועד לכל חי סימן ז"ך אות סה, יעוין שם, וכך אני דורש בציבור שטוב להזהר בזה, ורק לאותם הנשים שפרנסתם על ידי מלאכה, אין להחמיר בזה, ושאלתי להרב הגאון החסיד מורנו הרב אליהו מני נר"ו, להודיעני מנהג עיר הקודש תובב"א בדבר זה, וכתב לי שמנהגם לעשות מלאכה בכל ימי חנוכה, אמנם יש להם קבלה שאם אשה נפלה בסכנה, תדור נדר, שלא לעשות מלאכה בחנוכה ותנצל, ויש נודדים יום אחד, ויש נודדים שני ימים, כפי מה שירצו, אך הנשים הבאות מחוץ לארץ, כל אשה אינה משנה מנהג שהיה לה בחוץ לארץ, עד כאן דבריו נר"ו. ע"כ.

כותב בספר 'סדר היום' וזל"ק: מְצוֹת חֲנֻכָּה זוֹ אֵל תְּהִי קֶלֶה בְּעֵינֶיךָ מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כִּי הִיא מִן הַגְּדוֹלוֹת וְנוֹרָאוֹת, כִּי בְּיָמֵי הַזֶּה הַקַּב"ה גָּמְלָנוּ רַב טוֹב וְהִצִּיל אֶת נַפְשֵׁנוּ מִמָּוֶת וְלֹא נָתַן לָמוֹת רְגֵלְנוּ בְּיַד מְבַקְשֵׁי רַעְתָּנוּ, וְכָל הַמְזוֹלֵל בְּעֵינָיו זֶה נִרְאֶה שְׂכּוֹפֵר בְּטוֹב ה' שֶׁהִיטִיב עִמָּנוּ אֱלֹקֵינוּ יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה וְאֵינוּ שְׂמַח בְּשִׂמְחַת יְשָׁרָאֵל וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ בְּגִאֲלָתָם וּבְנַחְמָתָם חִיוּ. עכ"ל.

כיו"ב כתב היערות דבש (ח"א דרוש ג') וזל"ק: ימי החנוכה מיועדים לקדושה ותהילות לה', והקב"ה משרה קדושתו ורוחו ממרום על עם קדשו, על כן ראוי לאדם להיזהר בהם ביותר לבל יחטא. עכ"ל כלומר, שהחטא בימי החנוכה חמור יותר משאר ימות השנה.